

คอลัมน์ "จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง"

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันศุกร์ที่ 18 ธันวาคม 2535

บุรุษผู้ประเสริฐ

รังสรรค์ ทัศนะพรพันธุ์

ผมภูมิใจที่ได้เป็นศิษย์เก่าโรงเรียนวัดบวรนิเวศ และถือตัวเป็นศิษย์วัดด้วย เพราะเคยอาศัยอาหารก้นบาตรประทังชีวิต ผมกลับไปเยี่ยมเยียนสำนักเก่าของผมเป็นครั้ง เป็นคราว ทุกครั้งผมต้องแวะเข้าไปดูโบสถ์วัดรังสีสุทธาวาส บริเวณที่เป็นวัดบวรนิเวศในปัจจุบัน เกิดจากการผนวกวัดบวรนิเวศเดิมกับวัดรังสีสุทธาวาส หากจะใช้ศัพท์สมัยใหม่ก็เห็นจะต้องกล่าว ว่า รายการนี้เป็นรายการวัดธรรมยุติกนิกาย take over วัดมหานิกาย ผมเคยอาศัยโบสถ์วัด รังสีสุทธาวาสเป็นที่เรียนหนังสือ จึงมีความหลังเก่าฝังใจ แม้เมื่อสำเร็จการศึกษาจากสำนักเก่า ไปแล้วก็ต้องหวนกลับไปอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงระหว่างปี 2509-2510 เมื่อมีการจัดตั้ง ชมรมปริทัศน์เสวนาด้วยความริเริ่มของอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์

ชมรมปริทัศน์เสวนามีลักษณะเป็นสภากาแฟ อันเป็นรายการพบปะสนทนาและ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งมีการกำหนดหัวข้อล่วงหน้า รายการเริ่มต้นด้วยการบรรยายหรือ การอภิปรายนำของวิทยากร หลังจากนั้นจึงเป็นการเสวนาระหว่างสมาชิกและวิทยากร หัวข้อ การเสวนาค่อนข้างหลากหลาย บางสัปดาห์เป็นการพูดคุยกันเรื่องบทวิจารณ์สังคมไทยของ หนังสือพิมพ์ฝรั่งเศส บางสัปดาห์เสวนากันเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยที่บางสัปดาห์ก็ถกกัน เรื่องวรรณกรรม เสน่ห์ของรายการอยู่ที่วิทยากร เพราะเป็นโอกาสที่สมาชิกได้เสวนากับอาจารย์ มหาวิทยาลัยและนักวิชาการรุ่นใหม่ แต่เดิมนั้นการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยถูกครอบงำ โดยนักวิชาการจากหน่วยราชการ ซึ่งไม่เพียงแต่จะมีผู้ติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการเท่านั้น หากยังเสนอมุมมองและโลกทัศน์ในแนวทางเดียวกับรัฐบาลอีกด้วย การเรียนการสอนใน มหาวิทยาลัยจึงปราศจากการวิพากษ์วิจารณ์เท่าที่ควร นักศึกษาจำนวนไม่น้อยรู้สึกเบื่อ มหาวิทยาลัยและก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการแสวงหา ผมอยู่ในกลุ่มนักศึกษาไปด้วย แต่ไม่เคยสามารถ อธิบายได้ว่า ทำไมจึงเบื่อมหาวิทยาลัย トラบจนเวลาล่วงเลยไปแล้วกว่าทศวรรษ ผมจึงเริ่มพบ คำตอบว่า ความเบื่อนั้นมีเหตุปัจจัยมาจากการครอบงำของสำนักวิชาการราชการ ผู้คนที่เข้าร่วม ชมรมปริทัศน์เสวนาหลายต่อหลายคนอาจจะเข้าร่วมเพราะเหตุที่สามารถเรียนรู้กระบวนการทัศน์และ รับรู้องค์ความรู้ที่แตกต่างไปจากที่ได้เรียนรู้จากสำนักวิชาการราชการ

ชมรมปริทัศน์เสวนาพบปะกันที่โบสถ์วัดรังสีสุทธาวาส ผมมาทราบในภายหลังว่า เดิมทางวัดบวรนิเวศจะรื้อโบสถ์นี้ทิ้ง แต่อาจารย์สุลักษณ์ได้กราบเรียนพระศาสนโศภณ (สมเด็จพระสังฆราชของคัมภีร์ปัจจุบัน) ขอให้อนุรักษ์โบสถ์นี้ไว้ พร้อมทั้งขอใช้เป็นที่เสวนาของนักเรียนนักศึกษา ผมมาทราบในภายหลังอีกเช่นกันว่า เหตุที่อาจารย์สุลักษณ์สนิทชิดเชื้อกับพระศาสนโศภณนั้น ก็เพราะมีส่วนช่วยกิจกรรมของวัดบวรนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายการเทศน์เป็นภาษาอังกฤษ เพื่อเปิดโอกาสให้อุบาสกอุบาสิกาวต่างประเทศได้ซาบซึ้งรสพระธรรมแห่งพระพุทธศาสนา

บทบาทของอาจารย์สุลักษณ์ในวงการพระศาสนานั้น มิได้จำกัดเฉพาะที่วัดบวรนิเวศ หากยังมีที่วัดทองธรรมชาติ และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอีกด้วย อาจารย์สุลักษณ์มีความเห็นว่า พระภิกษุเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับราษฎรในชนบท จึงน่าจะมีบทบาทในฐานะผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาชนบท ด้วยเหตุดังนั้น อาจารย์สุลักษณ์จึงดำเนินการขอความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชนต่างประเทศเพื่อจัดทำโครงการอบรมพระ เพื่อให้มีบทบาทในการพัฒนาสังคม

ผมเคยฟังและเคยอ่านข้อเขียนของอาจารย์สุลักษณ์เกี่ยวกับการพระศาสนาหลายต่อหลายครั้ง และหลายต่อหลายเรื่อง ผมอดทึ่งมิได้ในความรอบรู้ของอาจารย์สุลักษณ์ อาจารย์สุลักษณ์มิได้มีความรู้เฉพาะแต่ปรัชญาและสาร์ตตะแห่งพระพุทธศาสนาเท่านั้น หากทว่ายังมีความรู้อย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับพุทธศาสนาในเชิงประวัติศาสตร์สังคมอีกด้วย แต่ที่ผมรู้สึกที่มากกว่าสิ่งอื่นใด ก็คือ ความรู้เกี่ยวกับการเมืองในคณะสงฆ์ แม้อาจารย์สุลักษณ์จะนับถือศรัทธาพระพุทธศาสนา แต่จะนับถือศรัทธาด้วยความมกมายหาไม่ได้ ตรงกันข้าม อาจารย์สุลักษณ์นับถือศรัทธาอย่างวิพากษ์ ผู้นำในวงการคณะสงฆ์จำนวนมากไม่พอใจในบทวิพากษ์วิจารณ์ของอาจารย์สุลักษณ์ มิเพียงเพราะสาร์ตตะแห่งบทวิพากษ์นั้น หากยังเป็นเพราะคารมและถ้อยคำที่ค่อนข้างรุนแรงและก้าวร้าว แต่อาจารย์สุลักษณ์มิใช่พุทธศาสนิกชนที่ต้องการล้มล้างพุทธศาสนา ตรงกันข้าม อาจารย์สุลักษณ์ต้องการผดุงและจรรโลงพุทธศาสนาให้สามารถเป็นรากฐานของสังคมไทยชั่วกาลปาวสาน แต่การที่พุทธศาสนาจะสามารถธำรงบทบาทและอิทธิพลในสังคมไทยต่อไปได้จำเป็นต้องเป็นทีคณะสงฆ์จะต้องปรับตัว คณะสงฆ์จะต้องเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ได้ และรับคำวิพากษ์วิจารณ์นั้นมาสำรวจตนเอง ตลอดจนปรับปรุงตนเองเพื่อธำรงศรัทธาของประชาราษฎร์ทั้งหมด ความพยายามของอาจารย์สุลักษณ์ในการผลักดันให้พระภิกษุสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาสังคม นับเป็นความพยายามที่จะปลุกคณะสงฆ์ให้ตื่นจากความล้าหลังไม่เพียงแต่เท่านั้น อาจารย์สุลักษณ์ยังเพียรพยายามแนะนำให้พุทธศาสนิกชนรู้จักพระดี และส่งเสริมให้พระดีมีบทบาทในสังคมมากขึ้น ที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใดก็คือ ความพยายามที่จะเกื้อกูลให้พระดีพัฒนาและเผยแพร่คำสอนอันเป็นแก่นของพระพุทธศาสนา

ในยามที่ผมรู้สึกเบื่อหน่ายงานประจำที่ต้องทำ ผมมักจะเยียวความเบื่อด้วยการเดินเล่น เมื่อไม่นานมานี้ ผมข้ามฟากไปเดินเล่นในวัดระฆังโฆสิตาราม ที่นั่นมีโบราณสถานอันมีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ราชวงศ์จักรี อาจารย์เพื่อ หรือพิทักษ์ ได้ทุ่มเทช่วงหนึ่งแห่งชีวิตในการอนุรักษ์โบราณสถานแห่งนี้ ผู้คนจำนวนไม่มากนักที่ทราบดีว่า อาจารย์สุลักษณ์มีส่วนช่วยเกื้อกูลให้อาจารย์เพื่อสามารถทำงานอนุรักษ์ชิ้นสำคัญนี้ได้ อาจารย์สุลักษณ์มีความรู้สึกอันแรงกล้าในเรื่องการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถาน และในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม แม้จะมีฝีมือในการแต่งโคลงกลอนพอกล่อมแกล่อม แต่เท่าที่ผมทราบ อาจารย์สุลักษณ์หาฝีมือไม่ลายมือทางด้านจิตรกรรมและคีตกกรรมไม่ กระนั้นก็ตาม อาจารย์สุลักษณ์ก็คบคิดป็นหลายต่อหลายท่านเป็นกัลยาณมิตร ไม่จำเพาะแต่อาจารย์เพื่อ หากยังมี น. ฦปากน้ำ และท่านอังคาร กัลยาณพงศ์ หลายครั้งหลายคราที่อาจารย์สุลักษณ์ได้ช่วยอำนวยความสะดวกให้ท่านเหล่านี้ผลิตงานศิลปะและวรรณกรรม เยี่ยงกัลยาณมิตรพึงช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ผมรับทราบข่าวการคืนกลับสู่มาตุภูมิของอาจารย์สุลักษณ์ด้วยความปิติ บุษขผู้ประเสริฐเยี่ยงอาจารย์สุลักษณ์มิสมควรจบชีวิตในต่างแดน เพราะที่นั่นไม่เพียงแต่จะมีชีวิตอันหอยเหงา หากยังเป็นดินแดนที่ไร้ความหมายสำหรับอาจารย์สุลักษณ์ การคืนกลับสู่อ้อมอกของแผ่นดินแม่มิได้มีความหมายแต่เพียงการคืนกลับสู่บรรยากาศอันอบอุ่นด้วยความรักของครอบครัวและมิตรสหายเท่านั้น หากยังหมายถึงการคืนกลับสู่แผ่นดินอันมีความหมายอย่างที่สุดสำหรับอาจารย์สุลักษณ์อีกด้วย

สำหรับผมและผู้คนรุ่นราวคราวเดียวกันที่มีโอกาสเรียนรู้การพัฒนาความคิดเชิง วิพากษ์วิจารณ์จากอาจารย์สุลักษณ์ อาจารย์สุลักษณ์จะยังคงเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยอย่างยิ่ง ในการบ่มเพาะชนรุ่นใหม่ให้มีความคิดเชิงวิพากษ์ ในหมู่ปัญญาชนไทยด้วยกัน จะหาผู้ที่มีความเข้าใจรากเหง้าของอารยธรรมไทยได้อย่างลึกซึ้งเสมอด้วยอาจารย์สุลักษณ์ได้ยากนัก บรรดากิจกรรมที่อาจารย์สุลักษณ์ข้องเกี่ยวกับ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ การอนุรักษ์โบราณวัตถุสถาน การพัฒนาศิลปวัฒนธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการช่วยเหลือกลุ่มชนผู้เสียเปรียบในสังคม สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ของอาจารย์สุลักษณ์เกี่ยวกับปัญหาขั้นรากฐานของสังคมไทย อาจารย์สุลักษณ์มิได้เป็นข้าราชการ หากแต่เป็นเอกชนตัวเล็กๆที่เพียรทำประโยชน์แก่สังคมและสามารถทำประโยชน์ได้มากถึงปานนี้ ผู้คนที่ร่วมสังคมเดียวกับอาจารย์สุลักษณ์เช่นผม จะไม่ยกย่องอาจารย์สุลักษณ์ว่าเป็นบุรุษผู้ประเสริฐอะไรได้

ในขณะที่อาจารย์สุลักษณ์เพียรเรียกร้องให้ผู้คนกระเทาะกระพี้เพื่อมองหาแก่นของสิ่งต่างๆ แต่อาจารย์สุลักษณ์กลับสร้างกระพี้ขึ้นมาห่อหุ้มตนเอง การเสนอบทวิพากษ์สังคมด้วยอาการและคารมที่ค่อนข้างรุนแรง ก้าวร้าว และบางครั้งหยาบคาย นับเป็นกระพี้

ที่ห้องหุ้มนสารัตถะแห่งความคิดของอาจารย์สุลักษณ์โดยแท้ ในสังคมที่สมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักเทคโนโลยีในการกะเทาะกระพี้ ผู้คนย่อมติดอยู่ที่กระพี้ของอาจารย์สุลักษณ์ และยากที่จะเข้าถึงแก่นของอาจารย์สุลักษณ์ได้ หากอาจารย์สุลักษณ์ไม่ปรับเปลี่ยนลีลาในการเสนอบทวิพากษ์สังคม เนื่องจากเป็นไม้แก็ดตัดยากก็คงต้องเป็นหน้าที่ของบุคคลเช่นผมที่จักต้องป่าวร้องต่อสังคมว่าโปรดอย่าได้ดูเฉพาะแต่กระพี้ของอาจารย์สุลักษณ์ ขอให้กะเทาะกระพี้เหล่านั้นให้หมดสิ้น แล้วเราจะได้พบบุรุษผู้ประเสริฐ ผู้มีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างหาที่เปรียบมิได้ ผู้เป็นกัลยาณมิตรของคนดี ไม่ว่าคนดีนั้นจะเป็นปุถุชนหรือพระภิกษุสงฆ์ และไม่ว่าคนดีนั้นจะเป็นสามัญชนหรือศิลปิน และผู้มีจิตมุ่งมั่นที่จะได้เห็นสังคมไทยเป็นสังคมอันอุดมด้วยสันติประชาธรรม